

Repárszky Ildikó¹ – Dupcsik Csaba²

¹ Budapesti Fazekas Mihály Gyakorló Általános Iskola és Gimnázium; Történelemtanárok Egylete alelnök, ² ELKH Társadalomtudományi Kutatóközpont Szociológiai Intézet; Károli Gáspár Református Egyetem BTK | reparszky.ildi@gmail.com, dupcsik@t-online.hu

Tanári szabadság, avagy „csak magamra csukom a tanterem ajtaját”?

A középiskolai történelemtanítás mai kényszerei

A címben felvetett kérdés igazából nem is csupán egyetlen kérdés. Működhet tényleg ez a régi „reflex”, miközben a NAT-kerettanterv/helyi tanterv tartalmi elvárásaival, az állami egyentankönyvekkel és az érettségi kimenet részletesebb szabályozásával, az e-Kréta eszközeivel a közoktatás egyre erősebb központosítása valósul meg? De miért is kellene bő három évtizeddel a rendszerváltás után a tanári szabadságot – nyersen fogalmazva – a mutyikultúra hagyományainak megfelelően megélnünk? És azt se felejtjük el, hogy a 2020 márciusában ránk szakadt digitális oktatás világáról államtitkári szinten „boldogság”-ként beszéltek ugyan, [1] de magunkra csukható ajtó már nem

maradt, sőt. S nem csak „felülről” szegeződhetnek ránk pillantások, hanem „alulról” is. Meglepő módon több tanítvány vagy maguk a szülők nagy örömmel számoltak be arról, mennyire tettett a tanulók felmenőinek egy-egy online tőrióra.

Félreértés ne essék, szükség van tartalmi és érettségi esetén kimeneti szabályozókra. Az elmúlt évtizedben kialakított rendszerrel kapcsolatban azonban két nagyobb problémakört érzékelhetünk. Egyrészt szűkül az iskolai és tanári mozgástér az egyre konkrétabb elvárásokkal és kötelező tankönyvekkel, miközben sokszínű diákközönsséggel dolgozunk, akik igen különböző célokkal, lehetőséggel rendelkeznek, egy amúgy is gyorsan változó világban. Másrészt a NAT és az arra épülő kerettantervek és tankönyvek ezen időszak alatt kétszer cserélődtek le, felülírva az épp csak bevezetett változtatásokat.

Középkori témakörök

2012-es kerettanterv	2020-as kerettanterv
Sárga, ami kimaradt a 2020-as kerettantervből	Kék, ami új téma 2020-as kerettantervben
Zöld, ami a tankönyvekben a kerettanterven túl kifejtett	
A középkor (18 óra) Róma örökösei: a Bizánci Birodalom, a Frank Birodalom, és a Német-római Birodalom létrejötte. A nyugati és keleti kereszténység. A középkori egyház és az uralkodói hatalom Európában. Nyugat-Európa társadalmi és gazdasági a kora középkorban. Az iszlám és az arab hódítás. Gazdasági fellendülés és a középkori városok születése. A rendiség kialakulása. Nyugat-Európa válsága és fellendülése a XIV–XV. században. A közép- és kelet-európai régió államai Az Oszmán (Török) Birodalom terjeszkedése. Egyházi és világi kultúra a középkorban. Itália , a humanizmus és a reneszánsz. Hétköznapú élet a középkorban.	Hódító birodalmak (6 óra) Egy eurázsiai birodalom: a hunok – A nomád életmód, haremmodor és államszervezés. – A népvándorlás. A Hun Birodalom – Az ókor vége Nyugaton: a Római Birodalom összeomlása. – Róma örökösei Európa térképén → tananyagban Frank Birodalom Az Arab Birodalom és az iszlám – Mohamed tanításai és a Korán. – Az iszlám kultúra jellegzetességei. – Az Arab Birodalom és az arab hódítás. – Az arab hódítás feltartóztatása Európában: Poitiers, Bizánc. A középkori Európa (10 óra) A parasztság világa – A hierarchikus világkép. – Az uradalom. – A jobbágyság kötelességei és jogai. – Az önellátástól az árutermelésig. – Éhínségek, járványok, felkelések. Az egyházi rend – Az egyházi hierarchia, az egyházi intézményrendszer. – Az egyházszakadás és a 11. századi reform. – A szerzetesség. – Az eretnokség. – Kultúra és oktatás, a középkori egyetemek – Román és gótikus építészeti – európai és magyar példák. A nemesi rend – Az uralkodói hatalom és korlátai (hűbérviség, rendiség). – Lovagi eszmény és lovagi kultúra. – A keresztes hadjáratok eszméje A polgárok világa – A középkori város és lakói. – A város kiváltságai (magyar példák alapján). – A céhek.

Az elvárások változása

Nézzük az első problémakör első részét, vagyis hogyan változnak az elvárások. A 2020-as NAT, eltérően az eddigi Nemzeti Alaptanterv koncepciójától, történelemből a tanítandó témaköröket is tartalmazza. Ez korábban a kerettanterv feladata volt, s az iskoláknak biztosított szabadon felhasználható órakeretet, illetve a tanároknak az elvárásokban 10%-nyi mozgástérrel hagyott. Ugyanakkor a teljes előírt tananyag megtanítására az órakeret 100%-a

„Drasztikus” tananyagcsökkentés

2012-es kerettanterv	2020-as
<ul style="list-style-type: none"> Ókor: 115 tudáselem = kb. 31 óra Középkor (iszlám kivételével): 51 elem = 18 óra Magyar őstörténet és Árpád-kor: 56 elem = 10 óra Török korszak (reformáció és Rákóczi nélkül): 29 elem = 11 óra Reformkor és 1848-1849: 54 elem = 15 óra Két világháború közötti egyetemes: 51 elem = 18 óra Horthy-korszak: 31 elem = 16 óra 	<ul style="list-style-type: none"> Ókor: 106 tudáselem = kb. 21 óra Középkor (iszlám kivételével): 49 elem = 10 óra Magyar őstörténet és Árpád-kor: 52 elem = 14 óra Török korszak (reformáció és Rákóczi nélkül): 32 elem = 10 óra Reformkor és 1848-1849: 50 elem = 18 óra Két világháború közötti egyetemes: 32 elem = 8 óra Horthy-korszak: 18 elem = 12 óra

már akkor sem volt elegendő. Ezért is lett a 2020-ban elfogadott szabályozók egyik „húzókefejezése” a *tananyagcsökkentés*. Bizonyos korszakokat (ókor, középkor) valóban megrostáltak, de a kerettanterv által előírt témák és a hozzájuk kapcsolódó ún. lexikák (évszámok, fogalmak, személyek, topográfiai adatok) száma egyáltalán nem csökkent. Az első összehasonlító táblázat épp a középkori témaköröket tartalmazza a hozzájuk kapcsolódó órákerettel. A drasztikus tananyagcsökkentés a többi korszaknál sem igazolható. Eközben a 2020-as kerettantervben a tanári mozgásteret évente két, választható (70%-ban magyar történelemhez kapcsolódó) téma mélységelvű feldolgozása jelentené; de változatlanul kérdéses, hogy marad-e erre tanórai idő.

Egyentankönyvek világa

Lépünk tovább, bevallva, hogy míg a fent említett szabályozók valószínűleg kevés gyakorló tanárnak jelentenek napi szinten fejfájást, a „választható” egyentankönyvekkel már több dolgunk és gondunk akadhat. Mi is ezeknek a probléma? Az egyentankönyvek, egyentananyag mellett többször elhangzott érv volt, hogy ha mindenki „ugyanazt” kapja, az növeli az esélyegyenlőséget. Ez az alapfelvetés, vagy inkább az államosítást „igazoló” szlogen azonban két szempontból is abszurdnak minősíthető. Egyrészt valamennyi témába vágó kutatás azt támasztja alá, hogy Magyarországon nemzetközi összehasonlításban is kirívó mértékben a családi háttér, a szülők iskolai végzettsége határozza meg az esélyek különbségét, illetve azt, hogy a magyar iskola kétségbeejtően kevésbé tudja ezt a tendenciát ellensúlyozni. Valószínűsíthetően az oktatáspolitikai sem fektet különösebb erőfeszítéseket a családból/mikromiliókból hozott esélyegyenlőtlenségek csökkentésére. Másrészt pusztán didaktikai szempontból is kétséges, hogy egy akármennyire is csodatankönyv mindenkinek jól használható taneszköz lehet. Egy gyakorló tanár hamar meglátja, mekkora különbségek vannak egyes diákok, osztályok, tagozatok, iskolatípusok stb. között, s hogy nincs az a tökéletes tankönyv, főleg nyomtatott verzióban, amely a különböző képességű és perspektívájú diákcsoportoknak egyaránt jól használható lenne. Akkor mi magyarázza azt a tankönyvekkel kapcsolatos szabályozást, amely évfolyamonként és iskolatípusonként két-két állami fejlesztési tankönyvet engedélyez? Csakis az, hogy e szabályozásnak a tankönyvpiac állami monopolizálása vált mindennél fontosabb céljává. A monopolizálási folyamat a 2012-es NAT-ra és kerettantervekre hivatkozva gyorsulhatott fel, kizárva az addig bevált és engedéllyel is rendelkező tankönyvek százait. Megváltoztatták – pontosabban szólva lényegesen egyszerűsítették vagy inkább megszüntették – a tankönyvvé nyilvánítás eljárását. A helyzetet tovább „fokozta”, hogy az így rohammunkában néhány hónap alatt megszülető történelemtankönyvek sokszor védhetetlenül sok hibát tartalmaztak, amint ezt, jelen írás szerzői is, a Történelemtanárok Egylete (TTE) honlapján (tte.hu) számos cikkben konkrétumokkal alátámasztva bemutatták. Ezeket az ún. Kísérleti tankönyveket többször átdolgozták, így készültek el Újgenerációs néven minden tantárgyból a teljes sorozatok. A hibák egy részét kijavították, korrigálták.

Miért kell lecserélni újra az elkészült új sorozatokat?

Ezen a ponton átléphetünk a második problémakörre: mire minden tantárgyból, minden évfolyamra elkészültek a sok-sok milliárd forintból – főleg EU-s forrásokból – kifejlesztett tankönyvek,

addigra megszületett az új NAT, majd az arra épülő kerettantervek, így az összes tankönyvet le kell cserélni, jobb esetben átdolgozni. A teljes csere 2020-ban, tehát az első Kísérleti tankönyvek megjelenése után 6 évvel meg is kezdődött. A két nagy tankönyvváltásnak további bája, hogy azóta gyakorlat: a tanárok tavasszal a következő tanévre szóló tankönyvrendeléseiket látatlanban adják le. Ez alól 2021 tavasza sem volt kivétel: most a 6. és 10. évfolyam legújabb NAT2020-kompatibilis tankönyvei okoznak majd meglepetést szeptemberben. Írásunk 2021 nyarán született, ezért ezekre a tankönyvekre nem tudunk reflektálni benne.

Tavaly, 2020. június 17-én, azaz másfél hónappal a megrendelések leadása után az Oktatási Hivatal interneten közzétette a két új ötödikes és két új kilencedikes tankönyvet „véleményezésre”. Erre alig egy hetet „kapott” a – nem hivatalosan, az Oktatási Hivatal illetékese által felkért – Történelemtanárok Egylete, ami az egyenként mintegy 180 oldalas, elvileg 72 tanóra alatt letanítandó kötetek esetén képtelenül kevés. Az új tankönyvek szakmai vitájára végül a Történelemtanárok Egyletének szervezésében 2020. október 10-én került sor. A tankönyvkészítőket Szabados György történész képviselte, aki az új tankönyvek egyik fejlesztője, egyben szakértője is.

Kell nekünk ennyi KUTRIGUR? Egy teljesen vitatott eredettörténet...

maradtak fenn adatok. Például a magyar népi önelnevezés alapja egy **kutrigur-hun** uralkodó személynevekként bukkan fel bizánci íróknál Muagerisz formában, aki 530 körül a Fekete-tenger vidékén élt, viszont a magyarokat csak a 9. századtól kezdve lehet elkülöníteni más népektől;

Borhegyi-Szabados 9. évfolyam 117. o.

Borhegyi-Szabados 5. évfolyam 103. o.

A magyar népnév eredete

A magyar népi önelnevezés alapja egy 530 körül a Fekete-tenger vidékén élt **kutrigur-hun** uralkodó személynevekként bukkan fel bizánci íróknál Muagerisz formában, aki 530 körül a Fekete-tenger vidékén élt, viszont a magyarokat csak a 9. századtól kezdve lehet elkülöníteni más népektől;

Gróf-Szabados 5. évfolyam 105. o.

is így történt. Öseink több néppel találkoztak és házasságkötésekkel keveredtek velük. Így a hun-magyar rokonság sem pusztán a mesék világába tartozik. A magyar nép kialakulásában részt vettek a hunok, még ha teljes azonosságról nem is beszélhetünk. A „magyar” népnév mindenesetre a hunoktól jött. 528 táján egy **kutrigur-hun** alyt hívtak Magyarok (görög krónikások ezt a nevet Muagerisz formában jegyezték le).

Szabados György, a tankönyvek egyik alkotója szerint a megértést segítő a tankönyvbe „gyakorló pedagógusok által is megszürt” szövegek kerültek, mert az avaroknál „be akartam csempészni a kutrigur bevándorlókat, de az egyik kollegina résen volt, ezzel ne terheljük szegény kisdiakokat”. (M5-tévévita, 2020. szeptember 3.) Vessük össze ezzel a megjelent – ötödikeseknek is szánt! – tankönyvek szövegét!

Térjünk vissza az alapkérdésre: mire is ez a nagy rohanás, miért is kellett mindent újra tervezni, lecserélni, s megint rohamtempóban készíteni tankönyveket? A kérdésfeltevés több szempontból is jogos, ugyanis az így elkészülő taneszközök a korábbi kritikákhoz képest még több szempontból kaptak szakmai bírálatot. A most kivezetendő tankönyvek legtöbbször nem ideológiai vagy alapvető történelemszemlélettel kapcsolatos bírálatban részesültek, hanem módszertani-szakmai kritikákban. Most azonban egy olyan alapkérdést is másképp látnak az alkotók és a bírálók, amely a történettudományon is túlmutat, így más tudományág képviselői számára is jobban érthető: számonkérhető-e egy tankönyvön vitatott kérdésekben a tudományos konszenzus? Szabados György szerint nem: „... *ennél fogva egy tankönyvön sem lehet konszenzust számonkérni! Amit számon lehet kérni, az a következő: szülessék forrásokon és szakirodalmi eredményeken alapuló*

valószerű történelmi rekonstrukció, az 'így is történhetett' elv jegyében." [2] Kritikusai szerint, ha egy kérdésben létezik jól megalapozott többségi tudományos álláspont, akkor annak súlyának megfelelően meg kell jelennie a tankönyvekben. Abban az esetben, ha valóban nincs konszenzus, akkor a tankönyvnek meg kötelessége pro és kontra érvekkel, forrásokkal, forráskritikával segíteni az alternatívákban gondolkodást. Egy dolgot azonban nem tehet egy közoktatásban „mindenkinek jó” tankönyv, hogy kizárólagosan egyetlen alternatív elmélet mellé teszi a voksát. Az új tankönyvek esetében azonban ezt történik. Ráadásul eddig konszenzusosnak tudott tudományos tételek – mint a magyar–finnugor nyelvrokonság – is megkérdőjeleződnek bennük. A fent említett vitában a közönségből egy felszólaló így összegezte az elhangzottakat: „Ha nincs tudományos konszenzus, akkor nincs bizonyíték, csak vélemények vannak. És ez a tankönyv egy vélemény.” [3]

Ezenkívül az indokolhatná a tankönyvek és szabályozók gyors cseréjét, ha az előző, 2012-ben elfogadott NAT és kerettanterv és az ezek alapján fejlesztett és többször átdolgozott tankönyvek vállalhatatlanul elhibáztak bizonyultak volna és korszerűsítésük halaszthatatlan feladat lenne. Ha ez utóbbiak igazak lennének, akár még üdvözölhetnénk is a változtatást, mivel a kritikák igazolásának láthatnánk. De nem erről van szó, sőt, a 2020-as NAT egyértelmű visszalépést jelent pedagógiai és szakmai-módszertani szempontból még a 2014 és 2020 között regnáló Kísérleti/Újgenerációs tankönyvekhez képest is.

Eközben azt se felejtjük, hogy ugyanaz a kormányzat rendelte meg és nagyobbbrészt ugyanaz a szakértői gárda gyártotta mind az új szabályozókat, mind az új tankönyveket. A helyzet megérté-

sét bonyolítja, hogy az új NAT kidolgozására felkért, Csépe Valéria akadémikus vezette munkacsoport által kidolgozott és 2018. augusztus 31-én nyilvánosságra hozott korszerű koncepciót és részletes NAT-tervezetet is ez a kormányzat söpörte le az asztalról, kijelentve, hogy az ebben a formában biztos nem lép életbe. Sajtóhírek szerint a kifogás az volt: *nem elég nemzeti*. Hogy mindez vajon mit is jelenthet, annak kifejtése szétfeszítené e cikk kerekeit, de a készülő új változatról 2019 elején az akkori köznevelésért felelős helyettes államtitkár valóban ezt nyilatkozta: „Az átdolgozással szépen haladunk, a NAT elfogadására idén kerülhet sor.

– Nemzetibb lett az átdolgozás során?

– Igen.” [4]

Így az erőltetett ütemű változtatásra egy magyarázat marad: még szorosabba fogni a gyeplőt, amely nemcsak fegyvelemszigorítás, hanem a tanári gondolati szabadságot és szakmai-pedagógiai hitelességet megkérdőjelező ostromozás.

Mi tehát a teendőnk? Nyitott ajtóknál szólni: a történelemtanárnak az a felelőssége, hogy diákjai a világra és társaikra nyitott, gondolkodó, másokat nem sértő, vitákban érveket hangoztató, véleményüket vállaló, nemzeti történelmünket hitelesen ismerő felnőtté váljanak.

IRODALOM

[1] <https://infostart.hu/belfold/2020/03/19/maruzsa-zoltan-jo-valaszt-talaltunk-nem-vallalkoztunk-lehetetlenre>

[2] <http://tortenelemoktato.hu/hirek/korai-magyar-mult-az-atdolgozott-tortenelem-tankonyvekben-interju-szabados-gyorgy-tortenesszel-tananyagfejlesztovel.html>

[3] <https://telex.hu/tudomany/2020/10/11/teherbe-eset-aki-turullal-almodik>

[4] https://www.magyarhirlap.hu/belfold/A_felujitasok_eve_volt_2018_az_iskolaknal
A látogatások ideje: 2021. június 27.

MKE egyéni tagdíj (2022)

Kérjük tisztelt tagtársainkat, hogy szíveskedjenek gondoskodni a **2022. évi** tagdíj befizetéséről. A tagdíj összege az egyes tagdíjkategóriák szerint az alábbi:

• alaptagdíj:	10 000 Ft/fő/év
• nyugdíjas (50%):	5000 Ft/fő/év
• közoktatásban dolgozó kémianár (50%):	5000 Ft/fő/év
• ifjúsági tag (25%):	2500 Ft/fő/év
• gyesen lévő (25%):	2500 Ft/fő/év

Tagdíjbefizetési lehetőségek:

- banki átutalással (az MKE CIB banki számlájára: 10700024-24764207-51100005)
- a lapban mellékelte csekken
- személyesen (MKE-pénztár, 1015 Budapest, Hattyú u. 16. II/8.)

Banki átutalásos és csekkes tagdíjbefizetés esetén a **név, lakcím, összeg rendeltetése** adatokat kérjük jól olvashatóan feltüntetni.

Ahol a munkahely levonja a munkabérből a tagdíjat és listás átutalás formájában továbbítja az MKE-nek, ez a lista szolgálja a tagdíjbefizetés nyilvántartását.

Előfizetés a Magyar Kémiai Folyóirat 2022. évi számaira

A Magyar Kémiai Folyóirat 2022. évi díja fizető egyesületi tagjaink számára 1400 Ft. Kérjük, hogy az előfizetési díjat a tagdíjjal együtt szíveskedjenek befizetni. Lehetőség van átutalással rendezni az előfizetést a Titkárság által küldött számla ellenében. Kérjük, jelezzék az erre vonatkozó igényüket!

Köszönetet mondunk mindenkinek, aki 2021-ben kettős előfizetéssel hozzájárult a határon túli magyar kémikusoknak küldött folyóirat terjesztési költségeihez. Kérjük, aki teheti, 2022-ben is csatlakozzon a kettős előfizetés akcióhoz.

37. Borsodi Vegyipari Nap

2021. november 17. MAB-székház, Miskolc, Erzsébet tér 3.

Kozmetikai Szimpózium, 2021

2021. november 24. Hotel Bara, Budapest, Hegyalja út 34.

Online regisztráció: <https://www.mke.org.hu/rendezvenyek/konferenciak/19-hazai-konferenci/1177-kozmetikai-szimpozium-2021-regisztracio.html>

TOVÁBBI INFORMÁCIÓ: Schenker Beatrix: beatrix.schenker@mke.org.hu

HUNGARIAN CHEMICAL JOURNAL

LXXVI. No. 11. November

Teachers, teacher education and National Curriculum 2020
Thematic issue

Authors: CSABA SZÁNTAY JR., GÁBOR LENTE, ÁGNES DÁVID FEJES, ÁKOS MARKOVICS, VERONIKA NÉMETH, LUCA SZALAY, CSILLA KÁLLAY, TAMÁS KISS, KATALIN RADNÓTI, SÁNDOR BÁN, PÉTER KOVÁCS, ILDIKÓ REPÁRSZKY, and CSABA DUPCSIK

Guest editor: KRISTÓF KEGLEVICH